

SZENT ISTVÁN KIRÁLY
PÉCSVÁRADI ÉS PÉCSI ALAPÍTÓLEVELE

FÜGGELÉK: A VESZPRÉMI ALAPÍTÓLEVÉL 1257-IKI ÁTIRATA

SZÉKFOGLALÓ

SZENTPÉTERY IMRE

I. TAGTÓL

FELOLVASTA 1917 DECEMBER 3-IKÁN

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1918

A HÁLÁS KÖSZÖNET SZAVA legyen részemről a legelső ezen a helyen azért a kitüntetésért, melylyel a tekintetes Akadémia a tagjai közé választás által csekélységemet megtisztelni kegyeskedett. Tudom, hogy erre a kitüntetésre igazában ezentúl kell magamat érdemessé tennem, és ígérem is, hogy erre tőlem telhetőleg iparkodni fogok.

Székfoglalóul van szerencsém a szent István király pécsváradi és pécsi okleveléről szóló értekezésemet tisztelettel a tekintetes Akadémia elé terjeszteni.

A magyar tudományosságnak nem sok kérdése van, a melylyel annyit és olyan sokoldalúlag foglalkoztak volna, mint első királyunk okleveleivel. A magyar királyság kezdeteinek ez a tíz emléke¹⁾ együttesen és külön-külön vizsgálat alá véve

¹⁾ Nem lesz fölösleges a szent István-féle okleveleknek legrégibb átiratait és legjobb vagy leginkább hozzáférhető kiadásukat felsorolni. 1. *A veszprémvölgyi alapítólevél.* Átirva Kálmán király 1109-iki oklevelében, melynek eredetije a Nemzeti Múzeum levéltárában van. Kiadva: Czebe Gy. *A veszprémvölgyi oklevél görög szövege*, 15. l. (Értek. a tört. tud. köréből, XXIV. k. 3. sz.) 2. *A pannonhalmi alapítólevél.* Eredetije (?) a pannonhalmi főapátság levéltárában. (Régi jelzete: Capsa 13. A.) Facsimile-je a Pannonh. rendtörténet I. 56. l. (mellékl.), szövege u. o. 589. l. 3. *A veszprémi püspökség alapítólevele.* IV. Béla 1257-iki átiratának eredetije a veszprémi kápt. levéltárában: Veszprim. eccl. No. 9. Szövegét lásd a Függelékben. A tihanyi konvent 1295 körüli átiratának eredetije az Országos levéltárban, DL. 4. Kiadva: Hazai Okmt. VI. 1. 4. *A nyitrai oklevél.* Másolata (?) a nyitrai káptalan ltban. Kiadta: Desericius, De initis, V. 181. s. utána Karácsonyi, Szent István király oklevelei, 103. l. 5. *A pécsi püspökség alapítólevele.* Átirva a somogyi konvent 1404-iki oklevelében, melynek eredetije a pécsi püspöki levéltárban van. Kiadta

minduntalan megújuló viták tárgya volt a XVIII. század közepétől napjainkig.

Nem egy ízben látszott már úgy, hogy a szent István-féle oklevelek egyikének-másikának ügyében döntő fordulat történt, és így diplomatikánknak és történelmünknek ez a nagyfontosságú problémája legalább egy-egy részében végre megoldáshoz jutott. Azonban hosszabb-rövidebb idő múlva, olykor igen hamar előállott az új elmélet, mely az előbbinek tarthatatlan voltát mutatta ki. A csoportnak alig van olyan darabja, melynek sorsában ilyen fordulat többször is ne ismétlődött volna. Nemcsak a pannonhalmi oklevél története változatos, hanem a többi oklevélé is. Elég e tekintetben Karácsonyinak szent István okleveleiről szóló ismert tanulmányára és az egyes oklevelek közül a pécsváradi, a ravennai és a veszprémvölgyi oklevelekre nézve azóta felmerült s a Karácsonyiéval ellentétes nézeteke utalni.

Hazai diplomatikánk sokat nyert a szent István-féle oklevelek ügyében folyt vitákkal. A sok alapos tanulmány és hozzászólás magukra a kérdéses oklevelekre nézve sok részletet tisztázott, egyes oklevelekre nézve pedig általánosan elfogadott véleményt fejlesztett ki. Egészben véve azonban a szent István-féle oklevelek hitelességének kérdése mindmáig nyílt kérdés maradt. Egy-egy oklevélre nézve máról holnapra egymással

Koller. *Historia episcopatus Quinqueecclesiensis*, I. 62. 6. *A pécsváradi apátság alapítólevele.* a) Átirva Zsigmond király 1399-iki oklevelében, melynek eredetije az esztergomi érsekség régi egyh. levéltárában 35. sz. a. Szövegét innen lásd a 22. lapon. b) IX. Bonifác 1403-iki átirata a vatikáni levéltárban (*Dataria ap. reg. bull. Bonifacii IX. ann. XIV. l. — De regularibus*, fol. 95.) Kiadva: *Monumenta Vaticana, series I. tom. IV. 574. l. 7.* *A zalavári apátság 1019-iki oklevele.* A somogyi konvent 1370-iki átiratának eredetije a veszprémi kápt. levéltárában, L. 303. Kiadva a Pannonhalmi rendtört. VII. 494. l. 8. *A zalavári apátság 1024-iki oklevele.* Gilétfy Miklós nádor 1350-iki átiratának eredetije a pannonhalmi főapátság r. lvt. Capsa B. lit. D. és a zalavári apátság lvt. lad. I. No. 4. Kiadva a Pannonh. rendtörténet VII. 479. l. 9. *A bakonyhéli apátság oklevele.* I. Károly király 1330-iki átirata a pannonhalmi főapátság r. lvtárában, 14. A. Kiadva a Pannonh. rendtörténet VIII. 224. l. 10. *A ravennai adománylevél.* Eredetije, átirata vagy régi másolata nincs. Kiadta Rubeus, *Ital. et Ravennat. histor. libri XI. Tom. VII. p. 1. 249.* Innen közölte Fejér nyomán Karácsonyi i. m. 16. l.

ellentétes nézetek merültek fel és az elkeseredett viták után ott vagyunk, hogy ez oklevelek többségének megítélésében ma is teljes a bizonytalanság.

Ily körülmények között jelentős eseményszámba megy, hogy az oklevéltannak egyik elismert tekintélyű mestere, Bresslau Harry emelt legújabban szót szent István okleveleinek kérdésében, általános diplomatikai szempontok alkalmazásával kísérve meg a kérdés-complexum lényegének megoldását. Az *Archiv für Urkundenforschung* című folyóirat 1916. évi első füzetében¹⁾ a középkori okleveles gyakorlat nemzetközi vonatkozásait tárgyalva a német császárok okleveleinek a szent István okleveleire gyakorolt hatására is kitér. Steinackernek egy már régebben²⁾ kifejezett véleményét továbbfejlesztve hihetőnek tartja,³⁾ hogy szent István hiteles okleveleit III. Ottó császár kancelláriájának egyik, a magyar király udvarába került hivatalnoka állította ki, a kinek közreműködését a III. Ottó és a szent István okleveleinek szerkesztésében az illető hivatalnokra jellemző formulák alkalmazása teszi felismerhetővé. Ennek a véleményének a megalapozása végett Bresslau a tanulmányához csatolt függelékben külön foglalkozik a szent István-féle oklevelek hitelességével.⁴⁾ Fejtegetései részben a Karácsonyi munkájának eredményeihez kapcsolódnak, mert a Karácsonyi által hamisnak megállapított nyitrai, zalavári és bakonybéli okleveleket szintén hamisaknak fogadva el, ezekkel Bresslau nem foglalkozik. Figyelmen kívül hagyja a veszprémvölgyi görög oklevelet is, melynek a német oklevelektől merőben elütő szerkezete Bresslau tanulmányának keretein kívülesik. Szent Istvánnak így megmaradó öt oklevele közül Bresslau szerint hamis a ravennai adománylevél is; a veszprémi és a pécsi oklevél hiteles, de rongált szövegű, a pannonhalmi és a pécsváradi pedig hiteles oklevél alapján készült interpolált oklevelek, melyeknek hiteles eredetijét az említett német kancelláriai hivatalnok fogalmazta a szent István udvarában, épúgy, a mint ez szerkesztette a veszprémi és a pécsi oklevelet is.

¹⁾ 19. sk. II.

²⁾ Mitteilungen d. Instit. f. österr. Gesch. XXIV. (1903.) 138. l.

³⁾ I. h. 42. l.

⁴⁾ 66. sk. II.